

Václav Cílek, Jiří Hladík a kol.: Půda a život civilizací. Co děláme půdě, děláme sobě

V posledních třech letech se zdá, že půda, resp. vědy o půdě zažívají znovuoživení knižtisku. Nevím, co bylo prvotním impulzem, ale titulů o půdě vyšlo v různých nakladatelstvích hned několik. Jen Nakladatelství Academia vydalo rozsáhlou dvoudílnou encyklopedii Živá půda (2019) autorského kolektivu vedeného Miloslavem Šimkem z Biologického centra AV ČR v Českých Budějovicích, následovanou rovněž obsáhlým praktickým manuálem půdně-ekologického výzkumu (2021; viz např. Živa 2020, 1: III–IV; 2022, 1: VIII–IX). Z obdobného mozkového centra pochází Ekologie půdy (2018) nakladatelství Jihočeské univerzity Episteme. Brněnské nakladatelství Lipka pak vydalo titul Život v půdě (2019), který se spoluautory připravil Ladislav Miko. Konečně dvě publikace vznikly i ve Výzkumném ústavu meliorací a ochrany půdy (VÚMOP) pod vedením jeho současného ředitele Radima Váchy, Nauka o půdě a Půda – naše bohatství (obě 2019). Zejména poslední jmenované tituly zohledňují udržitelnost hospodaření na půdách intenzivně zemědělsky využívaných v podmínkách měnícího se prostředí, především pak klimatu. A tím se dostávám k souvislosti sice vzdálené, nicméně o to významnější, a sice k mimořádné zprávě Mezinárodního panelu pro změnu klimatu (IPCC) z r. 2019 Climate Change and Land, věnované dezertifikaci, degradaci terestrických ekosystémů, udržitelnému hospodaření a potravinové bezpečnosti. Nemusím zdůrazňovat, že půda je předmětem všech jmenovaných kapitol.

Nakladatelství Dokořán vydalo už druhou knihu věnovanou půdě (tou první byla v r. 2012 Půda planety Země Miroslava Kutílků, tentokrát v edici věnované přírodním vědám a regionu středních Čech. Přesto je náplň knihy obecnější a Středo-

český kraj dost přesahuje. Autoři se na půdu a její význam pro společnost podívali nejen z „tradičních“ směrů pedologie, půdní biologie a ekologie, ale také pohledem historie hospodaření a potravinové základny prosperující společnosti. Půda je zde představena jako strategická surovina, v reálném čase jako neobnovitelný přírodní zdroj. Editory jsou nikoli překvapivě bývalý ředitel Geologického ústavu AV ČR Václav Cílek a bývalý ředitel VÚMOP Jiří Hladík, který se velkou měrou zasloužil mimo jiné o obnovení zákonné ochrany zemědělského půdního fondu.

První polovina knihy je věnována významu půdy pro civilizační vzestup (a pád), dala by se označit slovním spojením půda a člověk, půda a společnost. Autoři zde popisují agrární postupy, plodiny a způsoby hospodaření, ale i hladomory a tři příběhy o půdě, hladu a válce (na pozadí textu rezonuje dusot kopyt minimálně tří jezdců apokalypsy). Bohužel zejména třetí příběh o plánech násilné germanizace východní Evropy prostřednictvím velkého hladomoru dnes nabývá při dění na Ukrajině až děsivé aktuálnosti. Navazující paleopedologie nastěští odvede čtenářovu pozornost do vzdálenější minulosti, středověké zemědělství pak ukáže historický vývoj až k současnému rozvoji sídelní struktury v české kotlině (na příkladech ze středních Čech).

Druhá část textu je pojatá odborněji pedologicky, zabývá se vznikem a vývojem půdy v závislosti na substrátu a klimatu, fyzikálními a chemickými vlastnostmi půd, abiotickou a biotickou složkou. Text je psán populárním jazykem, odborník proto přejde některé pasáže a termíny jako mírně zjednodušující, naopak boxy čtenáře zavedou do rozšířených obzorů půdní biologie. Jedna z kapitol se věnuje vlivu kvality půdy na zadržování vody v povodí.

1 Až metr hluboká může být erozní rýha vymletá proudem tekoucí vody v zářezu lesní cesty, která ukazuje na špatné odvodnění komunikace a ochranu půdy před přívalovými srážkami. Foto T. Kučera

Autoři zde předkládají jak vhodné agrotechnické postupy, tak návrhy dalších opatření k zadržení vody v krajině. Asi nás vzhledem ke složení autorského kolektivu nepřekvapí, že jedna kapitola je věnovaná bonitovaným půdně-ekologickým jednotkám (BPEJ) a úbytku půdní organiky (dehumifikaci), další kapitola pak okyselování (acidifikaci). V závěrečné, nikoli však méně významné části jsou rozepsané vhodné agrotechnické postupy a půdoochranné technologie jako tzv. precizní zemědělství.

Kniha je velmi bohatě ilustrovaná náznornými fotografiemi a obrázky, a to v rozsahu, který bych odhadl zhruba jako srovnatelný s délkou textu. Především zde vyniknou celostránkové letecké fotografie Jiřího Jirouška ze středních Čech, dále historické snímky a kresby Dominiky Lizoňové a Jiřího Svobody. Oproti odborným nebo učebnicovým textům je kniha napsaná lehce, čtivě a poutavě. Zaujme tak i poučeného laika, což je obzvláště důležité v dnešní občanské společnosti, kdy každý má u nás na všechno názor, a to i bez věcných znalostí. Jelikož půda jako samostatné téma byla v rámci tzv. infromatické revize víceméně vyřazena ze školních osnov (přesněji rámcového vzdělávacího programu základního vzdělávání), považuji knihu za nesmírně užitečnou a potřebnou a doporučuji bych ji v kontextu budování mezipředmětových vazeb především učitelům dějepisu, zeměpisu a přírodopisu, resp. biologie a environmentálního vzdělávání na středních školách. Sám si stále přesně vybavuji, s jak překvapivými souvislostmi nás ještě za studií seznámila rostlinná ekoložka a geobotanička Jana Osbornová hned v úvodní lekci předmětu Synantropní vegetace, když se rozpovídala o pouštích a polopouštích svého oblíbeného Blízkého východu a o vlivu zasolování a dezertifikace půd na zánik starověkých kultur. A to se psal rok 1988 a pomalu se schylovalo k pouštní bouři...

**Dokořán, Praha 2021, 256 str.
Doporučená cena 599 Kč**

Použitá literatura uvedena na webu Živy.

